

SAĞ(CILIK) VE SOL(CULUK) KAVRAMLARI İLE BU KAVRAMLARIN KUR'AN MEALLERİNDEKİ KULLANIMLARI

Murat KAYACAN*

ÖZET

Bu çalışma sağın ve solun kaynağını sergilemek, her iki kavrama İslam Dün-yasında ve özelde Türkiye'de yaklaşımları ortaya koymak, aynı zamanda da Tev-rat'ta, İncil'de ve Kur'an'da her ikisine yüklenen anlamı tasvir etmek amacındadır. Ayrıca hedefimiz, birtakım Türkçe meal sahipleri tarafından "sağcı" ve "solcu" olarak tercüme edilen Ashâbu'l-meymene, Ashâbu'l-yemin, Ashâbu'l-meş'eme ve Ashâbu's-şimâl gibi Kur'ani kavramların günümüzdeki sağcılık ve solculuk ile ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Sağ(cılık), sol(culuk), Ashâbu'l-meymene, Ashâbu'l-yemin, Ashâbu'l-meş'eme, Ashâbu's-şimâl.

RIGHT(ISM) LEFT(ISM) and THEIR USAGE IN QURAN TRANSLATIONS

This paper tries to describe the origin of "right" and "left", some of the ap-proaches to them in the Muslim world especially in Turkey as well as the ap-proaches of the Torah, the Gospel and the Quran to these concepts. It attempts to discover whether there is a relationship between them and Quranic concepts such as Ashâb al maymana, Ashâb al yameen, Ashâb al mashama and Ashâb al shimaal which have been translated by few Muslim Turkish Quran translators as "rightists" and "leftists."

Key Words: right(ism), left(ism), Ashâb al maymana, Ashâb al yameen, Ashâb al mashama and Ashâb al shimaal.

GİRİŞ

Sağ ve sol kavramları iki yüz yılı aşkın bir süredir tedavülde olup kullanıl-maktadır ve politikaya sıçrayışı Fransız İhtilali ile yaşıttır.¹ Pek çok modern kav-ram gibi içeriği ve boyutları pek de belli olmayan bu iki kavram² siyaset düşüncesi

* Dr., İngilizce Öğretmeni, dr.muratkayacan@gmail.com

¹ Göksu, "Sağcılık ve Solculuğun Ötesinde", *Tezkire Derg.* yıl. 2000, sy. 17, s. 58.

² Göksu, "Sağcılık ve Solculuğun Ötesinde", s. 64.

ile eylem dünyasını bölen ideolojiler ve hareketler arasındaki zıtlığı göstermek için kullanılmaktadır.³

I. Fransız Cumhuriyeti Meclisi'nde Kralın "sağ" tarafında oturanlar, geçmiş rejimi ve imtiyazları temsil eden aristokratlardı; ruhban sınıfının temsilcileri de aristokratlarla aynı safta, yani sağda yerlerini almışlardı. Bu Meclis'te Solu burjuvazi temsil etmekteydi. Devrim öncesinde olduğu gibi devrim sonrasında da sağ kanatta toplanan aristokrasi ve kilise; eşitlik, değişim, vb. kavramlara şiddetle düşmandı. Bir dönem sonra Meclis'ten aristokrasi ve rahipler çekilirken, yerlerini burjuvaziye bıraktılar. 19. Yüzyıl sanayi devrimiyle Meclis'in sol tarafına işçi haklarını savunan temsilciler geçti. Böylelikle Fransa'da bir dönemin solcuları yeni dönemin sağcıları oldu. Doğuş yerinde bile sağ, her zaman ekonomik ve siyasal eşitliğe, özgürlük ve değişime karşı bir ideoloji olmuştur. Dolayısıyla bu ideolojinin bugün kapitalizmin en sıkışık yerinde güçlülükle nefes alabilen geniş kitleler için sağlıklı, sahici ve samimi bir çıkış yolu olması tarihsel anlamda ve doğası gereği mümkün değildir.⁴

Sol için temel kavramlar; insan tabiatı, eşitlik, köklü sosyal değişim ve modernite (çatısı) altında kapitalizm analizidir. İmaduddin Halil çağın modası ve bilinen geleneğine göre solun; bilimsel, gerçek ilerici, işçilerin, köylülerin, halkların haklarını savunan, emperyalizm ve sömürü karşısında amansız bir düşman⁵ olan fikir akımı olduğunu ifade etmektedir. Sağın önceliğinin; insan tabiatı, eşitlik-özgürlük ilişkisi,⁶ gelenek-teamül-sadakat üçlüsü ve kapitalizm içinde özel mülkiyet olduğu ifade edilmektedir.⁷ Giddens'a göreyse sağ-sol kombinezonu artık pek çözümleyici değildir. Kolaylıkla sol ya da sağ olarak tanımlanamayan popüler tutumlar da bu yaklaşımı destekler niteliktedir. Hatta birçok meselede insanlar arasındaki ayrım daha ziyade liberal ya da cemaatçi (communitarian) oluşlarına göredir.⁸

Sağ ve sol kavramlarının çıkış yeri olan Batı'da nasıl bir çerçeveye sahip olduğundan özetle söz etmemizin ardından bu iki kavram hakkında şu sorulara cevap arayacağız: Sağ ve (İslam ile arasında daha az irtibat kurulan) sol kategorileri İslam dünyasında ve özelde Türkiye'de nasıl algılanmış ve anlamlandırılmıştır? Tevrat, İncil ve Kur'an-ı Kerim'de bu iki kavrama ne tür anlamlar yüklenmektedir? Kur'an-ı Kerim'de mevcut ve "sağ-sol" kategorilerini çağrıştıran şekilde meallendirilen ayetlerin konusunun günümüzdeki sağ ve sol kavramlarıyla bir ilişkisi var mıdır? Sağcılar ya da solcular şeklinde meal verilen terkipler nasıl Türkçeleştirilirse daha isabetli bir meal verilmiş olur?

³ Bobbio, Norberto, *Left and Right The Significance of a Political Distinction*, (Transl. Allan Cameron), The University of Chicago Press, the USA, 1996, s. 1.

⁴ Bulaç, "Sağ Soruşturması", (röportaj), *Dış Politika Derg.* yıl. 1988, sy. 2, s. 236-237.

⁵ Halil, *Sağ Sol Oyunu*, s. 29.

⁶ Bu ikilinin solla ilişkilendirilmesi konusunda bkz. Göksu, "Sağcılık ve Solculuğun Ötesinde", s. 59.

⁷ Hoare, "Identifying The Conflict Between Left And Right: The Political Ideologies Approach", yıl. 2008, s. 2-3.

⁸ Driver, "Left, Right and The Third Way", The Policy Press, yıl. 2000, s. 154.

A-İSLAM DÜNYASINDA VE ÖZELDE TÜRKİYE'DE SAĞ VE SOL KAVRAMLARININ ALGILANIŞ BIÇIMI ÖRNEKLERİ

Siyasi olarak kendini sağda veya solda görme eğilimi İslam dünyasında değişik şekillerde makes bulmuştur. Sözelimi, Suriye'de İhvan⁹ 1940'ların sonundan itibaren oldukça militan bir toplumcu tutum takındı. Popülistlerle ve Batı'yla işbirliğine karşı sol gruplarla ittifak kurdu. Suriye İhvan liderlerinden Mustafa Mübarek, hareketlerinin "İslamcı Marksizm'i"¹⁰ savunduğunu söyleyecek kadar ileri gitti. 1949'da bu hareket, İslamcı Sosyalist Cephe'yi kurdu ve Batı'ya karşı savaşta öncülüğe devam etti. Bu durum 1959'da Suriye İhvanı'nın lideri Mustafa Sıbâi'nin bir müddet İslamî hareket üzerinde etkisini sürdüren *İslam Sosyalizmi*¹¹ adlı kitabının yayınıyla zirveye ulaştı.

Mısırlı müfessir Seyyid Kutub için ise sol-sağ, radikal-muhafazakâr, ilerici-gerici sorunsalı hiç bir anlam ifade etmiyordu. Kutub, insanları her şeyi reddedip yeni bir başlangıca davet ediyordu. Kutub'la birlikte İslamcıların kendilerini "İslami sosyalizm", "demokrasi" vb. ile tanımlamayı, saf İslam adına terk ettikleri bir dönem başladı.¹²

Bildiğimiz kadarıyla "İslami sol" kavramı ise ilk kez 80'lerin başında, sadece Mısır'da değil, genel olarak İslam dünyasında, özel olarak da Arap dünyasında en önemli temsilcisi olan Hasan Hanefi tarafından, Cemaleddin Afgani ve Muhammed Abduh'un yayınladıkları el-Urvetu'l-Vuska dergisinin oluşturduğu geleneği yeniden diriltmek amacıyla çıkardığı derginin ilk ve tek sayısında gündeme getirilmiştir.¹³

Türkiye'ye gelince 1960 öncesinde bu topraklarda -Suriye'den farklı olarak- sağcılıkla, İslamcılık birbirinin eşdeğeri idi. İslamcılığı sağcılık temsil ederdi o yıllarda.¹⁴ 1960'lı yıllarda bütün dünyayı saran Sosyalizm akımının Türkiye'de etkili olmasıyla, kendilerini milliyetçi-mukaddesatçı kanat olarak tanımlayan (Türkiyelili) Müslümanlar, bu noktadan sonra ısrarla sağcı ve anti-komünist kavramlarıyla kendilerini tanımlamaya başladılar.¹⁵ 1960'lı yılların dergisi Hilal'de sağcılığın daha İslami tarifleri yapılmaya çalışıldı: "Sağ ne faşizm, ne liberalizm, ne de Amerikan kapitalizmdir. Sağ Hz. Peygamber'in yaptığı, beşeriyetin en büyük inkılâbından güç alan ilahi nizamdır, yani İslam'dır. Sağ İslamiyet, sağcı da Müslümandır." Dergi bir dönem böyle bir bakış açısına sahip olduysa da, özellikle 60'lı yılların

⁹ İhvan hareketi (Müslüman Kardeşler) İslam dünyasında oldukça etkili olmuş Mısır'da filizlenmiş bir harekettir. Bu hareket ve etkileri üzerine bkz. Ganim, "İhvân-ı Müslimîn", *DİA*, XXI, 580-586; Yine bu teşkilatın -banisi Hasan el-Benna tarafından dillendirilen dava anlayışı ve stratejisi için bkz. el-Benna, *Davânın Esasları 1*.

¹⁰ Marksizm değerlendirmesi için bkz. Şeriatî, *Marksizm ve Diğer Batı Düşünceleri*.

¹¹ İslam Sosyalizmi kavramlaştırmasına yapılan eleştiriler için bkz. Savvaf, *İslam'da Sosyalizm Yoktur*; Bedri, *İslam ve Sosyalizm*.

¹² Adbülvahap el-Efendi, "İslamcılar, Sol ve Sağ", (çev: Mehmet Demirhan), *Dünya ve İslam Derg.*, yıl. 1990, sy. 1, s. 138.

¹³ Ebû Zeyd, *Dinsel Söylemin Eleştirisi*, s. 119.

¹⁴ Özkan, "1960'lı Yıllarda İslami Uyanış", *Haksöz Derg.*, yıl. 1992, sy. 14, s. 8.

¹⁵ Kuşçu, "Hilal Dergisi (1)", *Haksöz Derg.*, yıl. 1993, sy. 30, s. 43.

ikinci yarısındaki yayın çizgisiyle büyük ölçüde İslam'ı milliyetçi, mukaddesatçı, mistik, sağcı, teslimiyetçi, uzlaşmacı ve gelenekçi unsurlardan¹⁶ arındırmaya çalışın; dini kaynağından öğrenme gereğine inanan, sorgulayıcı, siyasi kimliği net bir anlayışın filizlenmesine zemin hazırlayan bir çizgiyi benimsemiştir.¹⁷

1980'li yıllara gelindiğinde, sağ meselesini genellikle bir kısım zümrelerin malı olarak gördüğü ideolojik çerçevenin dışında ele alan Ahmet Kabaklı'ya göre sağ; iman, sağduyu ve geleneklerdir. Bunların birleşmesiyle oluşan düşünce ve davranışlardır.¹⁸ Yine o dönemde, Kabaklı'nın aksine Ali Bulaç "sağ" tabirinin doğuşundan itibaren şaibeli olduğuna ve hiç de övgüye değer bir içeriğe sahip olmadığına işaret ediyordu.¹⁹ Ona göre, Türk Sağı birçok dezavantajı yanında din ve İslam olgusu karşısındaki ikiyüzlü tutumuyla da dikkati çekmektedir. Sağın sahici Müslümanlığı savunması mümkün değildir. Liberal kapitalizme olan yatkınlığı, militarist ve şoven –çoğunlukla ırkçı/milliyetçi- özü ve Jön Türkvari yöntemleriyle temelde İslam'ın devrim, ümmet ve adalet ruhundan rahatsızlık duyar. Jön Türkler, İttihad ve Terakki, Türk Ocakları ve Ziya Gökalp gibi akım ve kişiler aracılığıyla doktriner yapısı teşekkül etmiş sağın sahici İslamiyeti, Durkheim sosyolojisinin tanımı içinde "ulusu ulus yapan birkaç unsurdan biri" olma özelliğinden öte bir değer ve anlamda görebileceğini ummak yanlıştır. Doktriner sağ –ne ölçüde demokrat görünse bile- son tahlilde otoriter, merkezietçi ve anti-özgürlükçüdür. Türk Sağına göre İslamiyet, Türklüğü ve ulusal kimliği süsleyen bir motiftir. Müslüman çevreler ise onu vazgeçilemez bir dünya görüşü ve bir yaşam biçimi olarak görmektedir.²⁰

Yine Bulaç'a göre Türk sağı ister istemez anti-İslamcı olmak zorundadır. Çünkü onun ideolojik ve politik beslenme kaynakları burjuvazi ve ilk Türk milliyetçileridir. Kendini sağcı olarak tanımlamaktan özel zevk alanların gerçek İslamiyeti kavrama şansları da ne yazık ki çok zayıftır. Yine de genel sağ tanımı içinde yer alan sayısız bireyin iyi birer mümin duyarlılığı taşıdıklarını inkâr etmek gerekir. Ancak bireyler değil de doktriner politika ve ideolojileri söz konusu ettiğimiz için bu bağlamda kendini Müslüman olarak tanımlayan kimselerin sağcılığı bırakması gerekir, bu bir zarurettir.²¹

Uğur Mumcu'ya göre, sağ ideoloji genel olarak, kurulu düzeni savunmaktadır. Kurulu düzen de kapitalizme dayandığı için belli ayrıcalıklarla doludur. Sağ ideolojide din, kapitalizmin geniş halk kitlelerince desteklenmesi için kullanılan bir propaganda konusu ve malzemesidir. Sağ ideolojide pratikte insan hakları diye bir konu da yoktur.²²

¹⁶ "Saf tevhidi öğretinin geleneği görüşü" ile "sağın gelenekçiliği" arasında bir ilişki söz konusu değildir bkz. Bulaç, "Sağ Soruşturması", s. 238.

¹⁷ Kuşçu, "Hilal Dergisi (2)", *Haksöz Derg.*, yıl. 1993, sy. 31, s. 41.

¹⁸ Kabaklı, "Sağ Soruşturması", (röportaj), *Dış Politika Derg.*, yıl. 1988, sy. 2, s. 240.

¹⁹ Bulaç, "Sağ Soruşturması", s. 236.

²⁰ Bulaç, "Sağ Soruşturması", s. 237.

²¹ Bulaç, "Sağ Soruşturması", s. 238.

²² Mumcu, "Sağ Soruşturması", (röportaj), *Dış Politika Derg.*, yıl. 1998, sy. 2, s. 247.

1990'lı yıllara gelindiğinde ise, sağın tanımları konusunda şunlar ifade edilmektedir: Tanıl Bora'ya göre özeleştiriden yoksun, düşünümsel boyutları zayıf bir pragma ya da siyasa olan sağın²³ katı (milliyetçilik), sıvı (Muhafazakârlık) ve gaz (İslamcılık) olmak üzere üç hali mevcuttur.²⁴ Yine ona göre sağcılık, insanın iradî olarak seçmediği etnik köken, cinsiyet, din, mezhep, memleket gibi kategorileri mutlaklaştırma; politik ve kültürel düzlemlerde istikrar, statüko ve itaatten yana olma; tarihe hamasetle yaklaşma; otorite ve devleti yüceltme; popülerlik, uyumluluk, mutedillik ve tepkisizliği alışkanlık edinme anlamında bireysel ve toplumsal bir alışkanlıktır. Milliyetçilik ve muhafazakârlık birer politik akım olarak bu alışkanlıkların bilinçli olarak değer haline getirilmesidir.²⁵

Genel olarak entelektüel olmadığı, belirsiz, mevcut değerlerin savunucusu ve yüzeysel olduğu kabul edilegelen²⁶ sağın; faşistinden serbest piyasa ekonomisini kabul edenine, dindar olanından milliyetçisine kadar ortak taraflarının ne olduğu belirlenemeyecek boyutta geniş bir kesimi nitelemek için kullanılmaktadır. Sağ yerli özelliklerini sağlamlaştırmak için daha çok kültüre ve tarihe yönelmektedir.²⁷

Ahmet Alkan'a göre ise sağ; bekkiliğini yaptığı değerleri irdelemeyi hiç düşünmeyen, sınamayı hoş karşılamayan, gerçeğin hazır olduğunu varsayan bir akımdır. Sağ aydının görevinin de o gerçekleri izah etmek olduğu düşünülmektedir. Yaptıkları iş, tez ortaya koymak değil savunmadır. Mevcut pek çok şeyi öylesine muhafazaya soyunmuştur ki, ideolojisini paylaşmadığı siyasi otoriteyi bile devlet-i ebed müddet olarak kutsamıştır.²⁸

Sağın ortaya koyduğu siyasetin temel yöneliminin; jakoben (tepeden inme-ci), modernleş(tir)me projelerine karşı kültürel, siyasal alanda halkın değerlerine mümkün olduğunca saygılı, ekonomik alanda da liberal bir programa sahip bir modernleş(tir)me projesi olduğu da ifade edilmektedir.²⁹ Sağ adı verilen siyasi teşekküller, parti, kurum ve anlayışlar katı bir ideolojinin merkezde yer aldığı, bu ideoloji doğrultusunda hareket eden siyasal unsurlar olarak tavsif edilemez. Bu anlamda en doktriner sağ partilerin bile doktrinlerinin çekirdeğini oluşturan iddialardan reel-politik şartları sebep göstererek rahatlıkla vazgeçtikleri söylenebilir.³⁰ Sağ siyasal retorik; ekonomi-politik anlamda statüko karşıtı ve değişimci; kültür-politik anlamda teoride muhafazakâr, pratikte eyyamcı; telojik-politik anlamda ise hem teoride hem de pratikte alabildiğine oportünisttir.³¹

²³ Güzel, "Türkiye'de İslamcılık ve Sağcılık", *Tezkire Derg.*, yıl. 2000, sy. 17, s. 82.

²⁴ Göksu, "Sağcılık ve Solculuğun Ötesinde", s. 57.

²⁵ Güler, "Sağcılık Olarak Sünnilik", *Tezkire Derg.*, yıl. 2000, sy. 17, s. 90. Güler'e göre bu alışkanlıkların fikrî düzeydeki adı gelenekçiliktir bkz. a.y.

²⁶ Göksu, "Sağcılık ve Solculuğun Ötesinde", s. 60.

²⁷ Göksu, "Sağcılık ve Solculuğun Ötesinde", s. 59.

²⁸ Göksu, "Sağcılık ve Solculuğun Ötesinde", s. 61.

²⁹ Güzel, "Türkiye'de İslamcılık ve Sağcılık", s. 78.

³⁰ Güzel, "Türkiye'de İslamcılık ve Sağcılık", s. 81.

³¹ Güzel, "Türkiye'de İslamcılık ve Sağcılık", s. 87.

İlhami Güler'e göre ise, insanların ve toplumların sağcı oluşunun biri antropolojik diğeri teolojik iki nedeni vardır. Antropolojik açıdan sağcılık eğilimi, insanların ve toplumların fitratında var olan içinde bulunulan doğal halin mutlaklaştırılmasıdır. Bir fikir ve irade olmaktan çok bilinç dışı ve içgüdüsel bir durumdur. Bu durumda ahlak programlarının, ibda ve inşa anlamında fikrî ve felsefî hareketlerin muhtevası, insanın bu doğal haline karşı bir duruştur. Sağcılığın teolojik nedenine gelince; tarih boyunca dinlerin "genel olarak sağcılığın yatağı" olduğu bilinen bir husustur. Peki, neden birçok "dindar" kimse; katı muhafazakâr, gelenekçi, statü-kocu, değişime karşı istikrardan yana, itaatkâr, otoriter, dogmatik, mutaassıp ve de fatalisttir? Güler'e göre bunun en önemli nedeni dinlerin merkezindeki Tanrı tasavvurudur.³²

İslam ile irtibatı sağa kıyasla pek az kurulması nedeniyle,³³ özetle söz edecek olursak "sol"³⁴ ise mevcut değerlere karşıdır³⁵ ve sınıf mücadelesi temelinde ekonomiye ağırlık vermiştir.³⁶ İslamcılar ve muhafazakâr halk nezdinde solculuk çoğu kez dinsizlikle özdeşleşen bir anlam taşımıştır.³⁷ Sağcılığın karşıtı olan dinamizm, başkaldırı, özgürlük, sürekli eleştiri vb. bazı hususlara 18. Yüzyıldan itibaren "sol" denilmektedir. Fakat "sol" tabiri sağcılığın bütün karşıtlarını tüketmez. Bu nedenle sağcı olmayanın zorunlu olarak "solcu" olduğu söylenemez. Ayrıca tarihte ve günümüzde birçok "sol" hareketin sağcılaştığı da bilinen bir husustur. Sağcılığın zorunlu karşıtlığı dinamizm, var oluşun ve değişimin farkında olma, eleştiri silahını elden bırakmama, alışkanlık veya nam-ı diğer adet, töre, örf ve gelenekler içinde uzun süre mayalanıp çürümeme ve etnik köken, cinsiyet, din, mezhep ve memleket gibi iradi olmayan verili tarihsel kategorileri mutlaklaştırmamadır.³⁸ Bulaç'a göre Türk solu daima ve ötedenberi din olayına ve İslam olgusuna karşı olmuştur. Bundan dolayı bu toplumda derin tarihsel, kültürel ve sosyolojik kökleri olmayan türedi bir ideolojidir.³⁹

B-KUTSAL KİTAPLARDA SAĞ VE SOL

1. Kur'an'da Sağ ve Sol

Kur'an-ı Kerim Hz. İbrahim'in, putları sağ eliyle vurup kırdığını belirtmektedir.⁴⁰ Allah Hz. Musa'ya Tur dağının "sağ tarafından" seslenmiş ve onu, hususi

³² Güler, "Sağcılık Olarak Sünnilik", s. 90, 91.

³³ Her ne kadar kimi tezlerinde felsefi söylemin egemenliği hissedilse de, aslında solun da dinsel düşünce sahasına ait olduğunu ifade edenler olmuştur bkz. Ebû Zeyd, *Dinsel Söylemin Eleştirisi*, s. 119.

³⁴ İhsan Eliaçık çağın idraki içinden konuşmak ve Kur'an mesajlarını çağa taşımak adına, "İslam'ın metafizik duruşu sağ temalar içerirken, iktisadi ve politik siyasi duruşu sol temalar içeriyor." demektedir bkz. http://www.habertaraf.com/haberler/33867-recep_ahsan_eliacikla_ufuk_turu.html (14.11.2010).

³⁵ Göksu, "Sağcılık ve Solculuğun Ötesinde", s. 60.

³⁶ Göksu, "Sağcılık ve Solculuğun Ötesinde", s. 59.

³⁷ Güzel, "Türkiye'de İslamcılık ve Sağcılık", s. 79.

³⁸ Güler, "Sağcılık Olarak Sünnilik", s. 91-92.

³⁹ Bulaç, "Sağ Soruşturması", s. 238.

⁴⁰ Saffat 37/93.

bir konuşmada bulunmak üzere kendisine yaklaştırmıştır.⁴¹ Büyücülerin hilesini sona erdirecek olan asası da onun sağ elindedir.⁴² Düşmanlarından kurtulmaları sağlanan İsrailoğullarına Tur'un sağ yanına gelmeleri için süre tanınır ve onlara kudret helvası ile bildircin eti lutfedilir.⁴³

Ahirette, mümin erkeklerle mümin kadınlar, nurları onların önlerinden ve sağlarından, (amellerinin) aydınlatıp giderken onlara, "*Bugün müjdeniz, zemininden ırmaklar akan ve içlerinde ebedi kalacağımız cennetlerdir.*" denilir.⁴⁴ Önlerinden ve sağlarından (amellerinin) nurları aydınlatıp giden kimseler de, "*Ey Rabbimiz! Nurumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü sen her şeye kadirsin.*" derler.⁴⁵ Ahirette kitabı "sağ tarafından" verilen kimse: "*Alın, kitabımı okuyun.*" deme rahatlığına sahiptir.⁴⁶

Köle azat etmek, kıtlık gününde yakınlığı olan bir yetime veya hiçbir şeyi olmayan yoksula yemek yedirmek, iman edip de sabrı ve merhameti tavsiye edenlerden olmak⁴⁷ gibi güzel hasletlere sahip "sağdakiler" ahirette cennettedirler.⁴⁸ Onların ahirette işi kolaydır.⁴⁹ Her insan topluluğunun önderleri ile birlikte çağırılacağı o günde amel defteri "sağından verilenler" en küçük bir haksızlığa uğramamış bir şekilde amel defterlerini okuyacaklardır.⁵⁰

Peygamberlere karşı olumsuz tavır alanlar,⁵¹ ahirette birbirlerini suçlayıp dururlarken, inkârda önde gidenlere tâbi olanlar: "*Gerçekten siz bize, sağ taraftan geliyordunuz.*" diyeceklerdir.⁵² Bununla inkârcı önderlerin hak tarafından yandıktıklarını ancak onları haktan uzaklaştırdıklarını ifade etmektedirler.⁵³ Zeccac "sağ taraftan gelmelerine" dair sözlerin (yoldan çıkan) inkârcıların tavırlarıyla ilişkili olduğunu söylemektedir. Yani ayetteki ifadenin sahipleri; inkârcıların onlara ikna edici gerekçeler getirdiğini, din tarafından yaklaşım asıl dinin ve hakkın "saptırdıkları şeylerin ta kendisi" olduğunu ileri sürdüklerini ve sapıklığı onlara süslediklerini söylemek istemektedirler.⁵⁴

Allahu Teala'ya karşı gelmesinin ardından şeytan; insanların önlerinden, arkalarından, "sağlarından, sollarından" sokulacağını ve O'nun çocuklarını şükreden-

⁴¹ Meryem 19/52.

⁴² Taha 20/17, 69.

⁴³ Taha 20/ 80.

⁴⁴ Hadid 57/12.

⁴⁵ Tahrim 66/8.

⁴⁶ Hâkka 69/19. Bu rahatlık kitabını sağından almasındaki mesajı anlamasından kaynaklanıyor olsa gerektir çünkü mümin kişi Allah'ın kendisini ahirette nimetlendireceğinden emin değildir ancak umar.

⁴⁷ Beled 90/13-17.

⁴⁸ Müddessir 74/39.

⁴⁹ İnşikak 84/7.

⁵⁰ İsrâ 17/71.

⁵¹ Tarih boyunca peygamberler karşı duran kesimlerin tutum ve tavırlarındaki ortak özellikleri için bkz. Kayacan, *Kur'an'da Peygamberler ve Karşı Tavırlar*.

⁵² Saffat 37/28.

⁵³ Râğib el-İsfahani, *Müfredât*, II, 550.

⁵⁴ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XIII, 458.

lerden bulmayacağını söylemektedir.⁵⁵ Allah'ın yarattığı şeylerin gölgeleri, küçülecek ve Allah'a secde ederek “sağa sola” dönmektedir.⁵⁶ İçinde yaşadıkları toplumun zulmünden hicret edip mağaraya sığınan gençlerin mağarasına vuran güneş doğduğu zaman mağaralarının sağına meyleder; batarken de sol taraftan onlara isabet etmeden geçerdi. Onların mağarada uykuda oldukları halde onları gören uyumadıklarını sanırdı. Onları Allahu Teala sağa sola çevirirdi.⁵⁷ Kur'an-ı Kerim'de anlatılan ve ibret almamız istenen Sebe kıssasında onlardan “yiyip içip Rablerine şükretmeleri istenmekte”dir. Şükredecekleri şey de “biri sağda, diğeri solda” iki bahçedir.⁵⁸ İnsanın yapıp ettiklerini yazan iki melek vardır ki biri insanın “sağında diğeri de solunda”dır.⁵⁹

Kur'an'da bunların dışında sağ ve soldan söz eden ve siyasal anlamdaki sol ve sağ ile irtibatlı olduğu sanılmaya müsait meali verilen ayetler de mevcuttur. Onları Ehl-i Kitab'ın kutsal metinlerinde sağ ve sol kelimelerine yüklenen anlamı ortaya koyduktan sonra, ayrı bir bölümde ve detaylı bir şekilde ele alacağız.

2. Tevrat ile İncil'de Sağ ve Sol

Tevrat'a göre de –nötr anlamlı kullanımları hariç tutarsak Kur'an'da olduğu gibi- sağ olumlu sol ise olumsuzdur. Hikmetli adamın yüreği sağında, akılsızınki ise solundadır.⁶⁰ Allah'ın sağ eli korkunç bir güce sahiptir, (o elinin) altında düşmanlar kırılır.⁶¹ O, (İsrail'i) koruyucu olan Rab'dir. O, (İsrail'in) sağ yanında gölgedir. Gündüz güneş ve geceleyin de ay ona zarar veremez.⁶² Rab, sağ eli ve kutsal koluyla harikalar yapmış ve zaferler kazanmıştır.⁶³ Salih kişilerin çadırlarında sevinç ve zafer çığlıkları şöyle çınlamaktadır: “Rabbin sağ eli yiğitlikler yapar! Rabbin sağ eli üstündür!”⁶⁴

İncil'de sağ, iyi olan/kabul edilen şeylerle irtibatlı olarak kullanılırken sol olumsuz bir niteliğe sahiptir. Allah çarmıha gerilerek öldürülen İsa'yı önder ve kurtarıcı olarak kendi sağına yükseltmiştir.⁶⁵ Hz. İsa balık tutmada başarılı olamayan havarilere ağı kayığın sağ yanına atmalarını bu sayede balık tutabileceklerini söylemektedir. Havariler, o kadar çok balık tutarlar ki artık ağı çekemez olmuşlardır.⁶⁶ “İnsanoğlu kendi görkemi içinde tüm melekleriyle birlikte gelecek ve görkemli tahtına oturacak. Ulusların hepsi O'nun önünde toplanacak. O da koyunları ve keçileri ayıran bir çoban gibi, onları birbirinden ayıracak. Koyunları sağına, keçileri

⁵⁵ Araf 7/17.

⁵⁶ Nahl 16/48.

⁵⁷ Kehf 18/17-18.

⁵⁸ Sebe 34/15.

⁵⁹ Kaf 50/17.

⁶⁰ Tevrat, Vaiz 10/2.

⁶¹ Tevrat, Çıkış 15/6.

⁶² Tevrat, Mezmurlar 121/5-6.

⁶³ Tevrat, Mezmurlar 98/1.

⁶⁴ Tevrat, Mezmurlar 118/15-16.

⁶⁵ İncil, Rasullerin İşleri, 5/ 31.

⁶⁶ İncil, Yuhanna 21/4-6.

soluna alacak. O zaman Kral, sağındaki kişilere ‘Sizler, Babamın kutsadıkları, gelin!’ diyecek, ‘Dünya kurulduğundan beri sizin için hazırlanmış olan egemenliği miras alın. (...)’. (...) Sonra solundakilere şöyle diyecek: ‘Ey lânetliler, çekilin önümden! İblis ile onun melekleri için hazırlanmış sönmez ateşe yollanın.’⁶⁷

C-KUR'AN MEALLERİNDE “SİYASAL ÇAĞRIŞIMLI SAĞ VE SOL” MEALİ VERİLEN AYETLER

Açıklamalı meal yazarı Hasan Basri Çantay (1887-1964) Vakıa suresindeki 8. ve 9. ayetlere şöyle meal vermektedir: “Sağcılar(a gelince) o sağcılar ne mutludurlar! Solcular(a gelince) o solcular ne bedbahttırlar!” Çantay ayetlerin orijinalinde geçen (أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ) *Ashâbu'l-Meymene* ve (أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ) *Ashâbu'l-Meş'eme* ifadelerine verdiği anlama benzer şekilde (أَصْحَابُ الْيَمِينِ) *Ashâbu'l-yemîn*⁶⁸ ve (أَصْحَابُ الشِّمَالِ) *Ashâbu's-Şimâl*⁶⁹ ifadelerine de yine sağcılar ve solcular şeklinde meal vermiştir.⁷⁰ Ahmed Davudoğlu'nun tercihi de sözkonusu ifadeleri sağcılar ve solcular olarak Türkçeleştirme yönünde olmuştur.⁷¹ Birçok mealde Ashabu'l-Yemin'e "sağcı", Ashabu's-Şimal'e "solcu" denildiğini söyleyen Ali Bulaç'ın iddiasının⁷² aksine, meal yazarlarının çoğu ideolojik çerçeveye sahip “sağcı” ve “solcu” kelimelerini meallerinde kullanmamakta gayet özenlidir.

Bazı meal yazarlarınca sağcı ve solcu şeklinde meal vermeye malzeme teşkil ettiği düşünülen ayetlerde bu kelimelerden ne kastedildiğini ortaya koymak, siyasi içeriğe sahip sağ ve sol kavramlarıyla Kur'an'daki ifadelerin bir ilişkisinin olup olmadığını gösterme açısından önemlidir. Bunu gerçekleştirirken konuya ilişkin kavramların Arapça orijinallerini çoğunlukla Latin harfleriyle vereceğiz.

1. Sağ: Ashâbu'l-yemîn ve Ashâbu'l-meymene

a. Ashâbu'l-yemîn

Sol (شَأْم) kelimesinin zıddı olan ve sağ taraf anlamındaki yemin (يَمِين) ⁷³ kelimesi ve türevleri bereketli, kuvvet, kudret, iyi, hak ve ant anlamındadır. Aynı kökten gelen Yemen'in Kâbe'nin sağında kaldığı için bu adı aldığı söylenmekte-

⁶⁷ İncil, Matta 25/ 31-43.

⁶⁸ Vakıa 56/38.

⁶⁹ Vakıa 56/41.

⁷⁰ Çantay, mealindeki dipnotlarda *Beydavi*, *Celaleyn* ve *Medârik* adlı eserleri kaynak göstererek sağcılarının (ahirette) amel defterlerinin sağdan, solcuların da soldan verilecek kimseler olduğunu ifade etmekte, bu iki kavramın “günümüzdeki siyasal kullanımları ile” ayetteki ifadeler arasında herhangi bir irtibat kurmamaktadır bkz. Çantay, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, s. 996, 998, 999.

⁷¹ Davudoğlu, *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâli*, s. 535-536. Ashâbu's-şimal, Ashâbu'l-meş'eme, Ashâbu'l-yemîn ve Ashâbu'l-meymene ifadelerinin solcular ve sağcılar şeklinde çevrili -Davutoğlu'nun mealinde olduğu gibi- *Muvâfakât* adlı eserin tercümesinde de tercih edilmiştir bkz. Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, III, 229. Yine İbn Kesir'in tefsirinin Vakıa suresi çevirisinde durum aynıdır bkz. İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, XIV, 7672, 7673, 7685, 7697.

⁷² <http://www.zaman.com.tr/yazar.doçyazino=473492> (18 Aralık 2006).

⁷³ Kehf 18/17-18.

dir.⁷⁴ Ashâbu'l-yemîn, kıyamet gününde amel defterleri sağ taraflarından verilecek olan⁷⁵ bereketli, uğurlu ve mutlu kimselerdir.⁷⁶

Ashâbu'l-yemîn ifadesi Kur'an'da dört ayette beş defa geçmektedir: “Ashâbu'l-yemîn (sağdakiler), ne mutlu o Ashâbu'l-yemîne!”⁷⁷ ayetinde kastedilen onların saadete eren kimseler olduklarıdır.⁷⁸ Diğer bir ayette cennette verilen nimetlerden söz edilmesinin ardından, “Ashâbu'l-yemîn içindir (bu nimetler).”⁷⁹ denilmektedir.

Ashâbu'l-yemîn'e defterlerini sağdan alacak olan dostlarının selamı iletilmektedir: “Eğer o, Ashâbu'l-yemînden ise, sana Ashâbu'l-yemînden selam!”⁸⁰ O anda canının boğazına gelip dayandığı saniyede bu selâm ne gönül okşayıcı, ne hoş bir armağandır! Defterleri sağdan verilecek olan yoldaşlarının ilerdeki dostluğu onun günlünü şenlendirir.⁸¹

“Her nefis kendi kazancına bağlıdır (ona göre rehin alınmıştır). Ancak Ashâbu'l-yemîn hariç.”⁸² ayetindeki Ashâbu'l-yemîn ifadesine dair, Ali bin Ebi Talib ve İbn Ömer onların “Müslümanların çocukları olduğunu” söylerken, bu yorumun gerekçesi olarak onların günah yüklenmemiş olmaları gösterilmektedir.⁸³ Mukatil ise Allah'ın misak aldığı günde Adem'in sağ tarafında bulunan cennetlikler olduğunu söylemiştir.⁸⁴ Sumeyt ibn Aclân'ın “günah içinde gafletli bir dönemin ardından tevbe edip hayatını o doğrultuda sürdürüp vefat eden kimseler” olduğu görüşüne ek olarak⁸⁵ onların melek ya da Allah'ın hizmeti için seçtiği kullar olduğu da ifade edilmektedir.⁸⁶ Hasen(u'l-Basri) ve İbn Keysan ise bunların ihlaslı Müslümanlar oldukları, sorumluluklarını yerine getirdikleri için de ahirette rehin alınca bir durumlarının söz konusu olmadığı kanaatindedir.⁸⁷

b. Ashâbu'l-meymene

Ashâbu'l-meymene, ifadesi iki ayette üç defa geçmektedir: “Sağın adamları (var ya) ne mutludurlar o sağın adamları!”⁸⁸ “(Güzel amelleriyle sarp yokuşu⁸⁹ aşan)

⁷⁴ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XIII, 458.

⁷⁵ Yakub b. Mücahid'den naklen bkz. Mâverdî, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, V, 453.

⁷⁶ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 4706.

⁷⁷ Vakıa 56/27.

⁷⁸ Râğib el-İsfahani, *Müfredât*, II, 550.

⁷⁹ Vakıa 56/38.

⁸⁰ Vakıa 56/90-91.

⁸¹ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, IX, 521.

⁸² Müddessir 74/39.

⁸³ Endelüsi, *Tefsiru'l-Bahri'l-Muhit*, VIII, 286; Mâverdî, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, VI, 148; Semerkandî, *Bahru'l-Ulûm*, III, 496; Şirbîni, *Tefsiru Sirâci'l-Münir*, IV, 317; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, V, 334; Hz. Ali'nin bu görüşünün yanında, İbn Abbas'ın onların “melekler” olduğu görüşünde olduğu da belirtilmektedir bkz. Zemahşeri, *Keşşâf*, IV, 641-642; Râzî, *et-Tefsiru'l-Kebîr*, X, 715.

⁸⁴ Nisâbüri, *el-Keşf ve'l-Beyân*, X, 77; Şirbîni, *Tefsiru Sirâci'l-Münir*, IV, 317.

⁸⁵ Şirbîni, *Tefsiru Sirâci'l-Münir*, IV, 123.

⁸⁶ Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, V, 332; İbn Abbas da bu görüştedir bkz. Endelüsi, *Tefsiru'l-Bahri'l-Muhit*, VIII, 28; Zemahşeri, *Keşşâf*, IV, 642.

⁸⁷ Endelüsi, *Tefsiru'l-Bahri'l-Muhit*, VIII, 28.

⁸⁸ Vakıa 56/8.

O kimseler var ya işte onlar sağın adamlarıdır."⁹⁰ Bunlar cennet ehlidir. Bunlar, ya amel defterleri sağ taraflarından verilenler⁹¹ olduklarından ya onların sağ tarafları Allah'tan bir nûr ile aydınlandığından⁹² ya da *yemin* sözü ile güzel ve iyi olan şeylere işaret edildiğinden, *yemin* kökünden türemiş olan *meymene* ile isimlendirilmişlerdir.⁹³

Ashâbu'l-meymene terkinin cennete sağ taraftan götürülen kimseler olduğu da ifade edilmektedir. Süddî⁹⁴ ve İbn Abbas Ashâbu'l-meymene'nin Adem'in sulbünden zürriyeti çıkarıldığından onun sağında yer alan kimseler olduğunu söylemiştir. İbn Cüreyc'e göre bunlar iyilik yapan, el-Hasen ve Rabî'e göre ise güzel amelleri nedeniyle kendilerine uğur getiren kimselerdir. el-Müberra'd'e göre, Ashâbu'l-meymene (dinde) öne geçen kimselerdir.⁹⁵ Ashâbu'l-meymene lafzının ayette tekrarlanmasından maksat ise Ashâbu'l-meymenenin elde edecekleri sevabın, çok olacağını anlatmaktır.⁹⁶ Ayetteki *مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ* (Ne Ashâbu'l-meymene!) "Ne" (لَا) lafzının tekid ve lafzın anlamının da şöyle olması mümkündür: Kitapları (amel defterleri) sağ taraflarından verilecek olanlar, işte onlar ileriye geçecek ve mevkileri yüksek olacak olanlardır.⁹⁷ Onların sonsuz mutluluk ve güzel bir yaşayış imkânına kavuşmalarına da işaret edildiği de söylenebilir.⁹⁸ Ashâbu'l-meymene ifadesinin "doğruyu bulmuş olanlar" manasında mecaz olarak kullanılması da söz konusu olmuş olabilir. Sağ taraf, meclis ve mahfellerde saygı ve hürmet mevkii olduğuna göre, "Ashâbu'l-meymene" hürmet makamında bulunan yüksek şeref sahipleri demek olur.⁹⁹

Onlar, o yüksek vasıflarla nitelenmiş olan o kahramanlığı yapan, esir kurtarmak veya öyle zor bir günde bir yetime veya çaresize yemek yedirmek suretiyle can kurtaran, bunlara gücü yoksa iman edip de birbirine sabır ve merhamet tavsiye etmek suretiyle teselli ve kalp kuvveti vermeye çalışan müminler, mutluluk sahipleri, kitapları sağ taraflarından verilecek kişiler, kendilerine ve başkalarına uğurlu kimselerdir.¹⁰⁰ *"İşte bunlar, amel defterleri sağlarından verilenlerdir."*¹⁰¹ Aynı

→

⁸⁹ Ayetlerde belirtildiği şekliyle sarp yokuşu aşan kimseler, kölesi olup onları özgürlüğe kavuşturan, yaygın bir kıtlık döneminde yakınlığı olan bir yetime veya hiçbir şeyi olmayan yoksula yediren ve sonra da iman edip de sabrı ve merhameti tavsiye edenlerdir bkz. Beled 80/11-17.

⁹⁰ Beled 90/18.

⁹¹ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, IX/1, 181.

⁹² Hadid 57/12.

⁹³ Râzî, *et-Tefsiru'l-Kebir*, X, 387.

⁹⁴ Şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, V, 148.

⁹⁵ *الْمُتَّقِينَ* lafzıyla üçüncü bir kategoriye işaret eden Kur'an-ı Kerim'deki şu ayet dikkate alındığında Müberra'd'in yaklaşımı doğru görünmemektedir: *"Önde olanlar (var ya), onlar öncüdürler."* Vaka 56/10 bkz. Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, IX/1, 180.

⁹⁶ Kocalarının durumlarını birbirlerine anlatan kadınlarla ilişkili Ummu Zerr hadisinde de benzer bir üslup söz konusudur: "Onuncu kadın dedi ki: Eşim Malik, hem de ne Malik! مَا لِكُ وَمَا لِكُ مَا لِكُ" bkz. Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 4481.

⁹⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, IX/1, 180-181.

⁹⁸ Şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, V, 148.

⁹⁹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 4703-4704; Türk, *Allah'ın Kelâmı*, s. 533.

¹⁰⁰ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VIII, 5844-5845.

zamanda bu gibi kimseler hayra vesile olan ve kendilerinden istifade edilen kişiler olmaları sebebiyle meymenetli diye nitelendirilirler. Bunlar öyle çok meymenet sahibi zatlardır ki uğur ve bereketleri her yönden gıpta ve hayrete şayandır.¹⁰²

2. Sol: Ashâbu's-şimâl ve Ashâbu'l-meş'eme

a. Ashâbu's-şimâl

Ashâbu's-şimâl, bedbaht kimselerdir ve bu lafızla, Ashâbu'l-yeminin karşısında yer alan ve kitapları kendilerine sol yanlarından verilen, hor ve hakîr durumda olan kimselere işaret edilmiştir.¹⁰³ Sonra, Cenâb-ı Hak, Ashâbu's-şimâlden daha geride olan ve kendilerine olan kızgınlığın şiddetinden dolayı yüzlerine bile bakılmayacak olan en gerideki bir başka topluluktan bahsetmiştir.

Ashâbu'l-meş'eme ile aynı anlamda olan ve kitaplarını sol taraflarından alan cehennemlikleri tanımlamak için kullanılan¹⁰⁴ Ashâbu's-şimâl¹⁰⁵ tabiri Kur'an-ı Kerim'de Vakıa suresinin kırkıbirinci ayetinde geçmektedir. Bu kimselerin dünyadaki davranış ve tutumları şöyledir: *"Çünkü onlar bundan önce varlık içinde sefâhete dalmışlardı. Büyük günahı işlemekte ısrar ediyorlardı. Ve diyorlardı ki: 'Biz ölüp, toprak ve kemik yığılı olduktan sonra, biz mi bir daha diriltileceğiz? Önceki atalarımız da mı?"*¹⁰⁶ Müşrik oldukları ifade edilen¹⁰⁷ bu varlıklı kimseler; kendilerine mühlet verilmiş, şımartılmış keyiflerine düşkün ve hiçbir şeye aldırış etmeyen kimseler idiler. Onların kibiri, dünyevi güçleri, pozisyonları, ailelerinin toplumdaki nüfuzu ve sahip oldukları insan gücünden dolayı idi. Halbuki her türlü dünyevi güç, kaybolup gidecek bir gölgeden başkası değildir.¹⁰⁸ Müfessirlerin çoğu, bu kesimin işlediği büyük günahın¹⁰⁹ şirk olduğu kanaatindedir.¹¹⁰ Bu büyük günahın diriliş olmadığına dair yeminleri anlamına geldiği de söylenmiştir.¹¹¹

b. Ashâbu'l-meş'eme

Meş'eme'nin (مشأمة) türediği شأم kelimesi مُئمن kelimesinin zıddıdır. Bu kelime ve türevleri, doğurgan olmayan kadın, sıkışık mekân, kötü komşu, kişinin içinde bulunduğu topluma zarar vermesi, sol tarafına almak,¹¹² zararlı, faydadan yoksun anlamlarına gelmektedir. Şam (شأم) bölgesinin de Kabe'nin solunda kaldığı için bu adı aldığı söylenmektedir.¹¹³ Ashâbu'l-meymenenin zıddı olan Ashâbu'l-meş'eme

→

¹⁰¹ Beled 90/18.

¹⁰² Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 4704.

¹⁰³ Râzî, *et-Tefsiru'l-Kebir*, X, 387; Şirbînî, *Tefsiru Sirâci'l-Münir*, IV, 122.

¹⁰⁴ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'an*, IX/1, 193.

¹⁰⁵ Şankitî, *Edvâu'l-Beyân fi İyâdâhi'l-Kur'an bi'l-Kur'an*, VII, 513.

¹⁰⁶ Vakıa 56/45-48.

¹⁰⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'an*, IX/1, 193.

¹⁰⁸ Ali, *The Holy Quran*, s. 1145.

¹⁰⁹ Katade ve Mücahid bu büyük günahın tövbe etmedikleri bir günah olduğunu ifade etmektedir bkz. Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'an*, IX/1, 194.

¹¹⁰ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 4712.

¹¹¹ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'an*, IX/1, 194.

¹¹² İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XII, 314.

¹¹³ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XIII, 458.

ifadesiyle¹¹⁴ söz konusu kesime mensup olanların kötü hallerine işaret edilmektedir.¹¹⁵ *Meş'eme* terimi aynı zamanda tahkir ve gazap ifadesidir.¹¹⁶ Sol tarafı,¹¹⁷ sol kolu, uğursuzluğu¹¹⁸ ve "kötülüğe batmışlık durumunu" ifade etmek için de kullanılır. Bu mecazın kökeni, gelecekteki bazı olayların, kuşların belli dönemlerdeki uçuş yönlerine bakılarak tahmin edilebileceği inancına dayandığı da ifade edilmektedir. Uçuş sola doğru ise uğursuzluk demektir. Bu eski inanış zamanla dilin kullanımına yansımış, böylece "sol" kavramı, az veya çok "uğursuz" ile eş anlamlı hale gelmiştir. Kur'an'ın deyimsel kullanımında bu kavram, "eğrilik/kötülük"e dönüşmüştür.¹¹⁹

Ashâbu'l-meş'eme şeamet ve uğursuzluk getiren değersiz, meymenetsiz, kendilerine ve başkalarına uğursuzluğu dokunan kimselerdir ve bu tabir iki ayette geçmektedir. İlk ayette Ashâbu'l-meş'eme hayırsız, imansız ve kâfir kimseler¹²⁰ için kullanılmıştır: "*Solun adamları ise ne uğursuzdurlar onlar!*"¹²¹ İkinci ayette ise, "*Âyetlerimizi tanımayanlar ise, onlardır işte uğursuz kimselerdir.*"¹²² denilmektedir. Muhammed b. Ka'b'a göre onlara Ashâbu'l-meş'eme denilmesinin nedeni, kitaplarının sol taraftan verilmesinden,¹²³ Süddî'ye göre, onların Adem'in sol tarafından alınıp yaratılmalarından,¹²⁴ Yahya b. Sellâm'a göre kendilerine kötülük etmelerinden¹²⁵ veya cehenneme sol taraftan götürülenlerden olmalarından dolayıdır.¹²⁶ İbn Cüreyc'e göre bunlar kötülük yapan, el-Hasen ve Rabî'e göre ise kötü ve çirkin amelleri nedeniyle kendi başlarına iş açan kimselerdir. Onları sonsuz keder, kötü bir hayat¹²⁷ ve şiddetli bir azap beklemektedir.¹²⁸ Onlar yalanlayan ve sapkın kimselerdir.¹²⁹ Ashâbu'l-meş'eme de sol tarafta, alçak yerde bulunan değersiz yahut kendilerine ve yakınlarına uğursuzluğu dokunan kimseler olunca her iki anlama da

¹¹⁴ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XII, 314.

¹¹⁵ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVII, 285.

¹¹⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXX, 363.

¹¹⁷ Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, X, 389.

¹¹⁸ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 4704.

¹¹⁹ Esed, *Kur'an Mesajı*, s. 1103. Cemil Meriç Almanca'da eğri anlamında kullanılan "sol"un (Arapça'dakine benzer şekilde) Latince'de "uğursuz" anlamına geldiğini ifade etmektedir bkz. Göksu, "Sağcılık ve Solculuğun Ötesinde", s. 58.

¹²⁰ "Ashâbu'l-meş'eme", *Şamil İsl. Ansikl.*, I, 222.

¹²¹ Vakıa 56/9.

¹²² Beled 90/19.

¹²³ Şîrbînî, *Tefsîru Sirâci'l-Münîr*, IV, 395. Atâ ve Muhammed bin Ka'b da Ashâbu'l-meş'emeyi bu şekilde yorumlamıştır bkz. Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, X, 389. Müfesssîrlerin bu yorumuna kaynaklık edebilecek ayet şudur: "*Kitabı sol tarafından verilen ise der ki: Keşke kitabım verilmeseydi de, hesabımın ne olduğunu bilmeseydim.*" Hâkka 69/25-26.

¹²⁴ Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, V, 148.

¹²⁵ Mâverdî, *en-Nuket ve'l-Uyûn*, VI, 280; Şîrbînî, *Tefsîru Sirâci'l-Münîr*, IV, 395; el-Hasen'e göre de bu kimseler kendilerine kötülük edenlerdir bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, IX, 202.

¹²⁶ Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, V, 148.

¹²⁷ Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, V, 148.

¹²⁸ Bekâi, *Nazmu'd-Durer fî Tenâsübi'l-Ayâti ve's-Süver*, VII, 619.

¹²⁹ Endelüsî, *Tefsîru'l-Bahrî'l-Muhit*, VIII, 162.

delalet edecek şekilde lafız -Vakıa suresi 9. ayette- tekrarlanmaktadır.¹³⁰ Böylece de durumun önemine ve hayret edilecek bir hal olduğuna dikkat çekilmiş¹³¹ ve karşı karşıya kalacakları azabın çok olacağına¹³² işaret edilmiş olmaktadır.

SONUÇ

Gerek Ashâbu'l-yemîn gerekse Ashâbu'l-meymene tamlaması "uğur, bereket"; ve yine gerek Ashâbu'ş-şimâl, gerekse Ashâbu'l-meş'eme tamlaması ise "uğursuzluk, kötülük" ile ilişkili olmakla beraber esasen bunlar Araplardaki "hayrın sağdan ve şerrin sol taraftan geldiği" telakkisiyle bağlantılıdır. Yine, Arapça'da bu mâna ile ilişkili olarak söz konusu tabirlerden birincisi değerli ve yüksek mevkideki insanları, ikincisi de düşük mertebede bulunanları ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu bilgiler dikkate alınarak, -bağlama göre farklı tercüme yapılabilsen de- "Ashâbu'l-meymene" ve "Ashâbu'l-yemîn" terkipleri meal verirken aynen bırakılabilir. Bununla birlikte, illa da Türkçeleştirmek tercih edilecekse "sağcılar" şeklindeki çeviriden ziyade "amel defterleri sağlarından verilenler/ahirette mutluluğa erenler/Allah'ın razı olduğu tavırları ve tutumları benimseyenler/O'nun katında değerli kimseler" şeklindeki çeviriler yeğlenmelidir. Aynı şekilde, Ashâbu'l-meş'eme ve Ashâbu'ş-şimâl deyimleri de lafız korunarak meallere yerleştirilebilir ya da bu terkipler tercüme edilecekse "solcular" yerine "bedbaht kimseler/kötülüğe batanlar/defterleri soldan verilenler" şeklinde verilen mealler tercih edilmelidir.

Bu ifadeler Kur'an'da doğrudan ekonomik ve(ya) ideolojik bir işleve sahip değildir. "Ashâbu'l-yemîn: Sağ Ehli", "Ashâbu'ş-Şimâl: Sol Ehli" demektir. Nasıl "ateş ehli" anlamındaki "Ashâbu'n-Nar"ı, "ateşçi"; Hıristiyan ve Yahudileri kasteden "Ehl-i Kitab"ı "kitapçılar" olarak anlamlandırmıyorsak benzer şekilde "Ashâbu'l-yemîn" ve "Ashâbu'ş-Şimâl" ifadelerini, siyasal içerikli sağcı ve solcu kelimelerini kullanarak tercüme etmemek gerekir. Araplar sağcıya "Yemîni" (يميني), solcuya "Yesârî" (يساري) demektir. Kur'an'da veya sünnette yemîni ve yesârî kullanılmamaktadır.

Felsefi olarak bir siyasal rejimin destekçileri anlamındaki sağcılar ve karşıtları anlamındaki solculardan mütevellit sağcılık ve solculuk terimlerinin İslam ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Hiçbir Müslüman kendisini İslam dışı sistemler içinde asla "sağcı" olarak tavsif etmemelidir. Belki de -Allahu rahmet etsin- Seyyid Kutub'un da belirttiği gibi İslam'a herhangi bir dış katkıyı radikal bir şekilde reddetmek gerekmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de sağ ve sol ifadelerinin siyasetle alakalı olarak yorumlanması mümkün değildir. "Siyasal çağrışımlı sağcılar ve solcular" şeklinde meali verilen dört terkip de Mekki surelerde geçmektedir. Dolayısıyla ortada İslami bir düzen de yoktur ki, o ayetlerde sağcılıktan ve solculuktan bahsedilmiş olsun. İnanan-

¹³⁰ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 4704.

¹³¹ Benzer bir üslup için bkz. Hâkka 69/1-2; Kâri'a 101/1-2.

¹³² Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâm'l-Kur'an*, IX, 1, 180-181.

lara yakışan isim "Müslüman"dan başkası değildir: "O (Allah), sizi 'Müslüman' olarak isimlendirdi."¹³³ "Allah'a çağırın, salih amelde bulunan ve 'ben Müslümanlardanım' diyenden daha güzel sözlü kim olabilir?"¹³⁴ Allahu Teala Müslümanları ne sağda ne solda fakat "orta yolda"¹³⁵ bir ümmet kılmıştır. Takvaya uygun olan da budur.

KAYNAKÇA

- Abdülvahap el-Efendi, "İslamcılar, Sol ve Sağ", çev: Mehmet Demirhan, Dünya ve İslam Derg., yıl. 1990, sy. 1, İstanbul.
- Ali, Yusuf, *The Holy Quran*, Aman Corp. Yay. 14. bs. USA 1983.
- Bedri, Abdülaziz, *İslam ve Sosyalizm*, çev: Ali Kemal Saran, İkbal Yay. Ankara ts.
- Benna, Hasan, *Davanın Esasları 1*, çev: Abdurrahim Mert, İslamoğlu Yay. 2. bs. İstanbul 1989.
- Bikâi, İbrahim b. Ömer, *Nazmu'd-Durer fi Tenâsübi'l-Ayâti ve's-Süver*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut 2002 I-VIII.
- Bobbio, Norberto, *Left and Right The Significance of a Political Distinction*, (Transl. Allah Cameron), The University of Chicago Press the USA 1996.
- Bulaç, Ali, "Sağ Soruşturması", (röportaj), *Dış Politika Dergisi*, yıl: 1988, sy. 2, İstanbul.
- Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, 13. bs. (İslam Mecmuası bsk.), İstanbul 1984 I-III.
- Davudoğlu, Ahmed, *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâli*, Bahar Yay. İstanbul 1981.
- Driver, Stephen and Martell, Luke, "Left, Right and The Third Way", The Policy Press 2000, vol. 28, The UK.
- Ebû Zeyd, Nasr Hâmid, *Dinsel Söylemin Eleştirisi*, çev: Fethi Ahmet Polat, Kitabiyat Yay. Ankara 2002.
- Endelüsî, Ebu Hayyan, *Tefsiru'l-Bahri'l-Muhit*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, çev. Cahit Koytak ve Ahmet Ertürk, İşaret Yay. (Gerçek Hayat bsk.) 7. bs. İstanbul 2000.
- Ganim, İbrahim Beyyûmî-Görgün Hilal, "İhvân-ı Müslimîn", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (*DİA*), İstanbul 2000.
- Göksu, Muzaffer Emin, "Sağcılık ve Solculuğun Ötesinde", *Tezkire Dergisi*, yıl. 2000, sy. 17, Ankara.
- Güler, İlhami, "Sağcılık Olarak Sünnilik", *Tezkire Dergisi*, yıl. 2000, sy. 17, Ankara.
- Güzel, Murat, "Türkiye'de İslamcılık ve Sağcılık", *Tezkire Dergisi*, yıl. 2000, sy. 17, Ankara.
- Hoare, George, "Identifying the conflict between Left and Right: the political ideologies approach", (Panel on Politics and Constructivism), Universitat Autònoma de Barcelona, Spain 2008.
- İbn Âşûr, Muhammed Tahir, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Daru Sahnun, Tunus 1997 I-XXX.
- İbn Kesir, İmadu'd-Din ibn Ömer, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, çev: Bekir Karlığa ve Bedrettin Çetiner, Çağrı Yay. İstanbul 1984 I-XVI.
- İbn Manzur, Muhammed b. Mükrim, *Lisanu'l-Arab*, Beyrut ts I-XV.
- Halil, İmaduddin, *Sağ Sol Oyunu*, çev: Recep Şentürk, Risale Yay. İstanbul 1987.
- Kabaklı, Ahmet, "Sağ Soruşturması", (röportaj), *Dış Politika Dergisi*, yıl. 1988, sy. 2, İstanbul.
- Kayacan, Murat, *Kur'an'da Peygamberler ve Karşı Tavırlar*, Ekin Yay., İstanbul 2003.

¹³³ Hacc 22/78.

¹³⁴ Fussilet 41/ 33.

¹³⁵ Bakara 2/163.

- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Daru'l Fikr, Beyrut 1995 I-XI.
- Kutub, Seyyid, *Fî Zilâlî'l-Kur'an*, çev. Mehmet Yolcu ve diğeri, Dünya Yay., İstanbul 1991 I-X.
- Kuşçu, Mehmet, "Hilal Dergisi (1)", Haksöz Derg., yıl. 1993, sy. 30, İstanbul.
- Mâverdî, Muhammed b. Habib, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut ts I-VI.
- Mumcu, Uğur, "Sağ Soruşturması", (röportaj), *Dış Politika Dergisi*, yıl. 1988, sy. 2, İstanbul.
- Nisâbü'rî, İbrahim es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut 2002 I-X.
- Özkan, Ercümen, "1960'lı Yıllarda İslami Uyanış", *Haksöz Dergisi*, yıl. 1992, sy. 14, İstanbul.
- Râğûb el-İsfahani, *Müfredâtu Eلفâzi'l-Kur'an*, Daru'l-Kalem, Şam ts. I-II.
- Râzî, Fahrüddin, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Daru İhyai Turasi'l-Arab, 2. bs. Beyrut 1997 I-XI.
- Savvaf, Muhammed Mahmud, *İslam'da Sosyalizm Yoktur*, çev: Ramazan Nazlı, Emin Yay. Dağıt., İstanbul 1988.
- Semerkindî, Muhammed b. İbrahim, *Bahru'l-Ulûm*, Daru'l-Fikr, Beyrut ts I-III.
- Şamil İsl. Ansikl., İstanbul 2000 ("Ashâbu'l-Meş'eme" md.) I-VIII.
- Şankîti, Muhammed bin el-Muhtar, *Edvâu'l-Beyân fî İydâhi'l-Kur'an bi'l-Kur'an*, Daru'l-Fikr li't-Tabaât'i ve'n-Neşr, Beyrut, 1995 I-IX.
- Şeriatî, Ali, *Marksizm ve Diğer Batı Düşünceleri*, çev: Fatih Selim, Birleşik Yay., 4. bs., İstanbul 1993.
- Şevkânî, Ali b. Muhammed, *Fethu'l-Kadîri'l-Câmi' beyne Fenni'r-Rivayeti ve'd-Dirayeti min İlmi't-Tefsîr*, Daru'l-Fikr, Beyrut ts. I-V.
- Şirbînî, Muhammed bin Ahmed, *Tefsîru Sirâci'l-Münir*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, ts. I-IV.
- Türk, Mehmet, *Allah'ın Kelâmı*, EDAV Yay., Konya 2008.
- Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşr., İstanbul 1979 I-X.
- Zemahşeri, Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavamidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucûhi't-Te'vil*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut 1995 I-IV.
- İNTERNET KAYNAKLARI
- Bulaç, Ali, <http://www.zaman.com.tr/yazar.doçyazino=473492> (14.10.2010).
- Eliacıık, İhsan, http://www.habertaraf.com/haberler/33867-recep_ihsan_eliacikla_ufuk_turu.html (14.10.2010).